

Kako istražujemo ideologije?

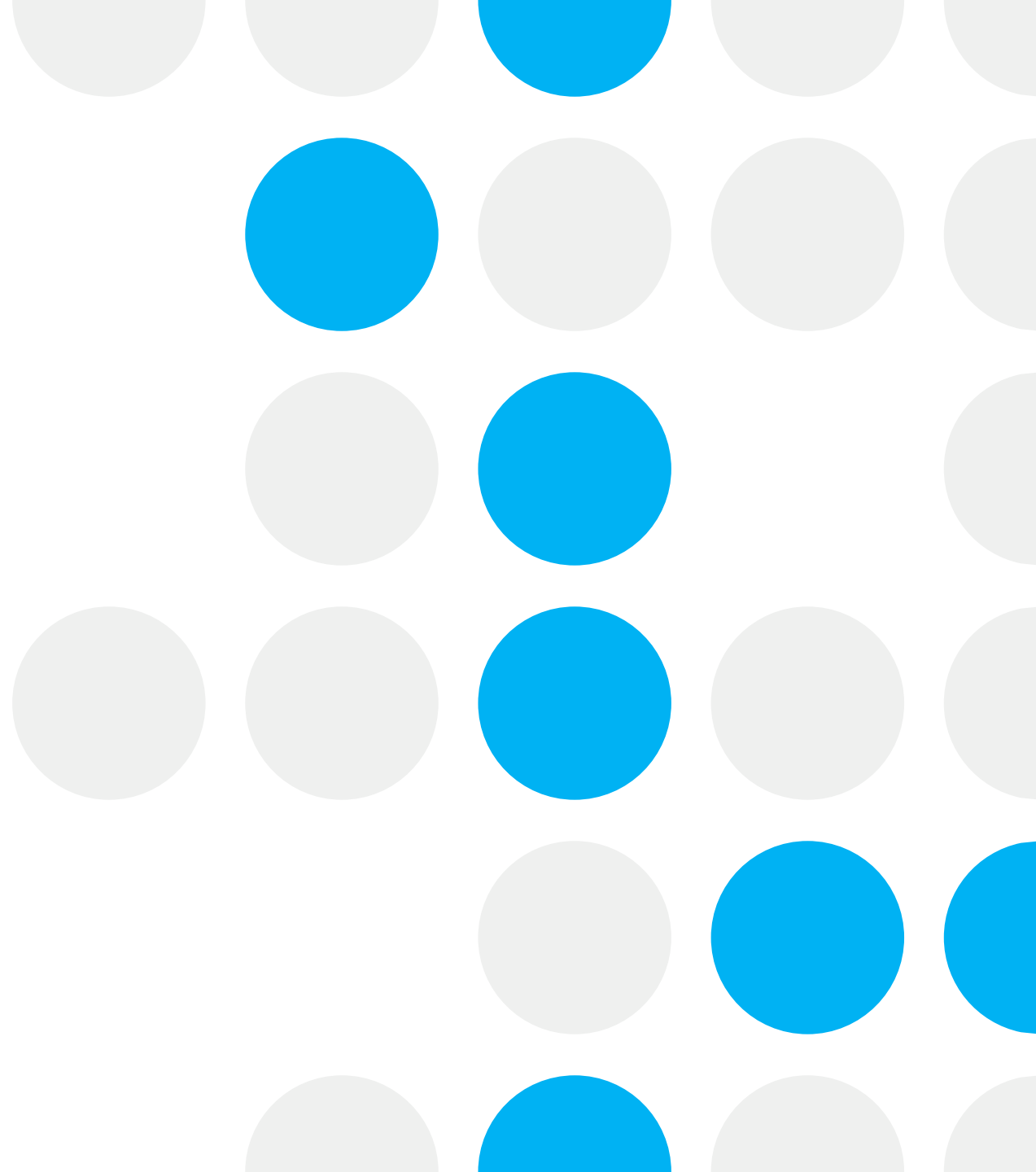
Prof. dr Bojan Vranić

bojan.vranic@fpn.bg.ac.rs

*It's the terror of knowing
What this world is about
Watching some good friends
Screaming let me out
Pray tomorrow - gets me higher
Pressure on people - people on streets*

Queen & David Bowie, Under Pressure

Šta istražujemo?

Granice znanja o
političkim ideologijama

Epistemička teorija
ideologija

Dvostruka ontologija:

Polarizacija sveta

Domen stanja stvari

Domen želja

Izgradnja domena

Marks! :(

- Tradicionalni pristup ideologiji
- Marks: Ideologija kao iskrivljena svest
- Stvarni uslovi egzistencije
- Problemi prevodjenja i teorijsko osiromašenje ideologija

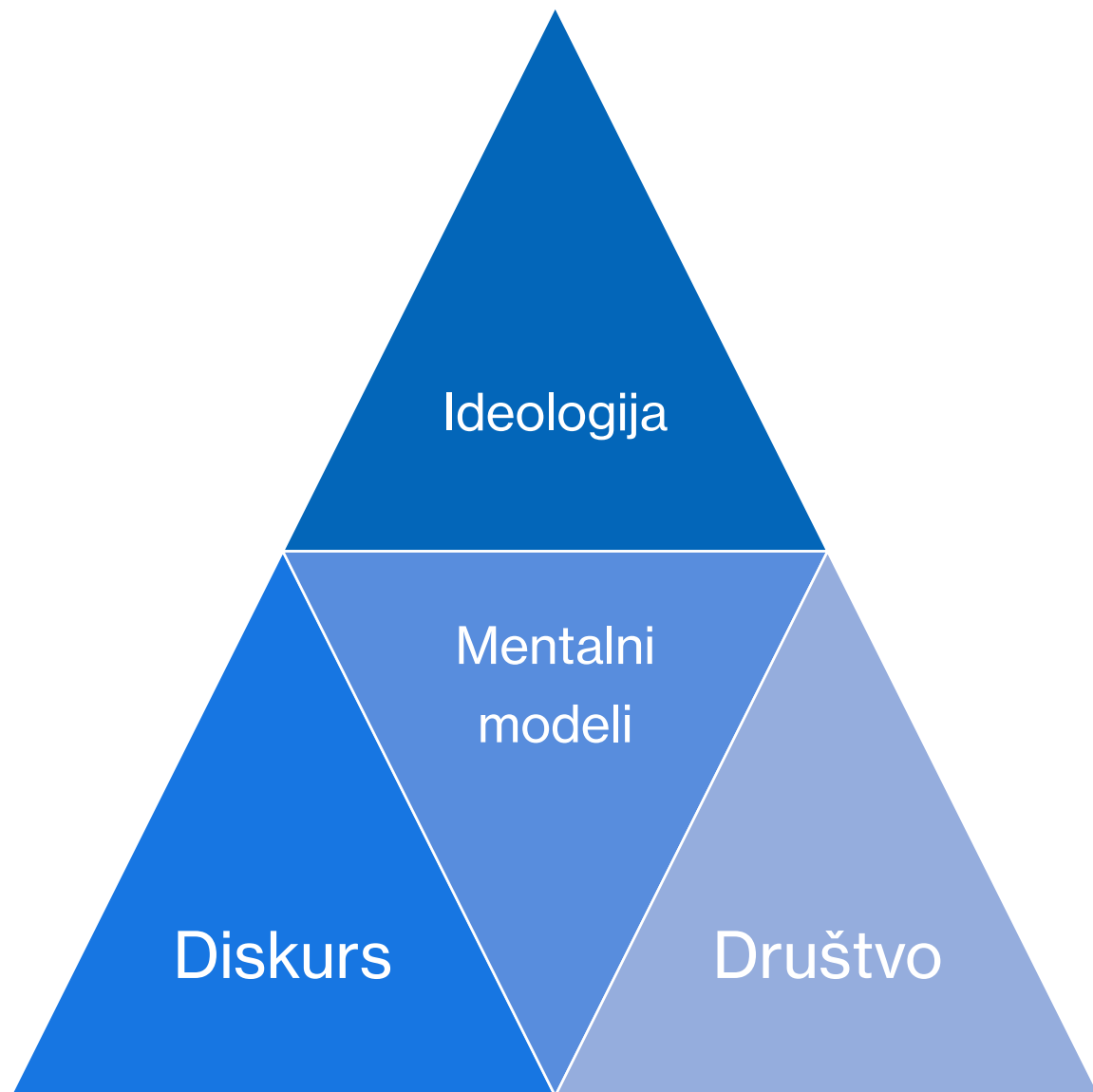
Šta dalje?

- Jezički obrt
- Majkl Friden (1996) – morfologija ideologija
- Pristupi ideologiji
 - Diskurzivni
 - Kritički
 - Sociopsihološki
 - Poststrukturalistički

Diskurzivni pristup ideologijama

- Ideologija kao “reprodukcija teksta i govora” (Van Dijk)
 - Kvalitativno i kvantitativno učitavanje
 - ”Komunikativne situacije”
 - Metodološki uzor: kritičko istraživanje diskursa (leksika, sintaksa, semantika, govorni činovi, narativne strukture)
-

Diskurzivni pristup

Analiza reprodukcije

- Identitet
- Delanje
- Ciljevi
- Norme i vrednosti
- Grupni odnosi
- Resursi

Gramatika diskursa

- Fond reči (leksikon)
- Struktura rečenice (sintaksa)

Primer

- Kontekst - pandemije COVID 19 u Srbiji
 - Epizoda - sukob vlade sa sindikatima zdravstva
 - Termini:
 - Heroji
 - Kriza
 - Pucanje
 - Rušenje države
 - Nemoć
 - Resursi: mediji, društvene mreže, profesionalna udruženja, proglasi
-

“Zdravstveni sistem Srbije je zvanično pukao(...). Čujete da sam veoma uzbuđen. Juče sam bio u situaciji kakva se dešavala u Italiji. U svom profesionalnom veku nisam očekivao da ću doći u takvu situaciju, nisam imao mesta za ljude koje mi u medicini smatramo mladima, niti smo mogli bilo gde da ih transportujemo. Nemoć koju sam osetio, osećaju svi zdravstveni radnici širom Srbije...”

“Da nisam predsednik odgovorio bih brutalno, ovako ću samo da kažem – sramota. Naš zdravstveni sistem je u teškoj situaciji, ali napreduje svakog dana i rađa heroje i prave junake. Hvala svim tim ljudima koji gledaju da pomognu pacijentima, a ne onima koji gledaju kako će da sruše svoju državu i zdravstveni sistem”

Kritička teorija ideologija

Frankfurtska škola

- Demaskiranje domanacije i put ka emancipaciji

Ogoljavanje i refleksija

Kritička teorija danas: napetost između radikalnog egalitarizma i afirmacije identiteta

Zaokret ka mikropraksama

Kritička teorija ideologija

- Habermas – teorija komunikativnog delanja
 - Delanje kao preduslov za otkrivanje eksploatatorskih mikropraksi
 - Deliberativna demokratija
 - Donošenje odluka kao govorni činovi
-

Kritička teorija ideologija

- Problem običnog jezika – izostavljanje specifičnog konteksta
 - Primer: Pesma za evroviziju vs. park Manjež
 - Radikalna (post)demokratija
 - Agonizam
 - Dominacija se reflektuje u nezadovoljstvu
 - Gramši – elite, hegemonija i borba za kulturnu dominaciju
 - Primer: *Beograd na vodi* i socijalni pokret *pravo na grad*
-

Sociopsihološke teorije ideologije

- Ideologija i psihologija
 - Bihevioralna teorija ponašanja

 - Danas: ideologije kao izvori motivacije za delanje
 - Džost, Federiko i Napier
 - Superstruktura (ideologije)
 - Substruktura (motivaciona baza)
-

Sociopsihološke teorije ideologije

Ideologija kao skup stavova, vrednosti i verovanja

Tip ličnosti i politička socijalizacija

Odnos ideoloških preferencija i osnovnih psiholoških orijentacija (nesigurnost i pretnja)

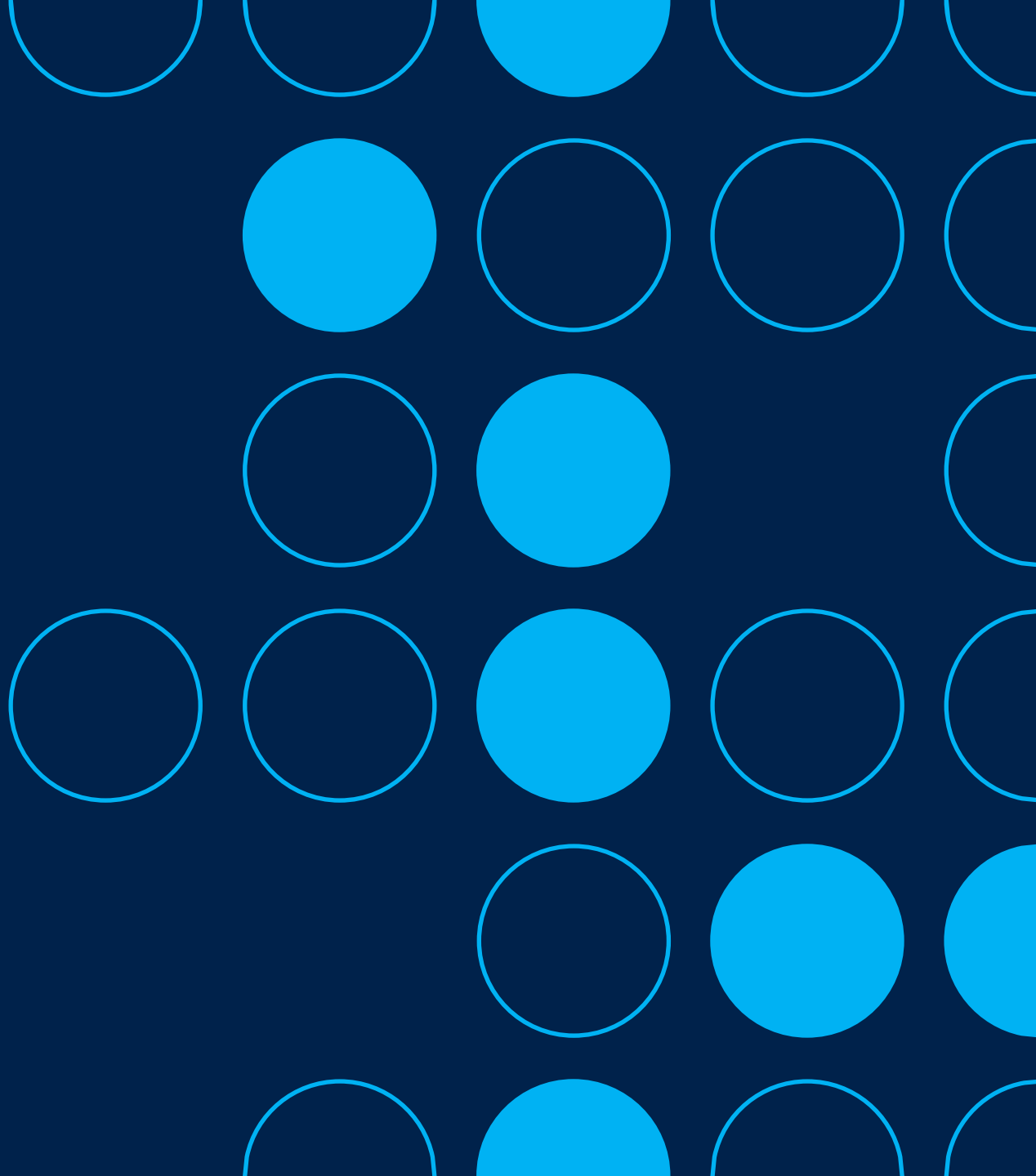
Odgovori na orijentacije su obrasci delovanja

Substruktura je zavisna od obrazaca delovanja.

- Modernizacija
- Tradicionalizacija

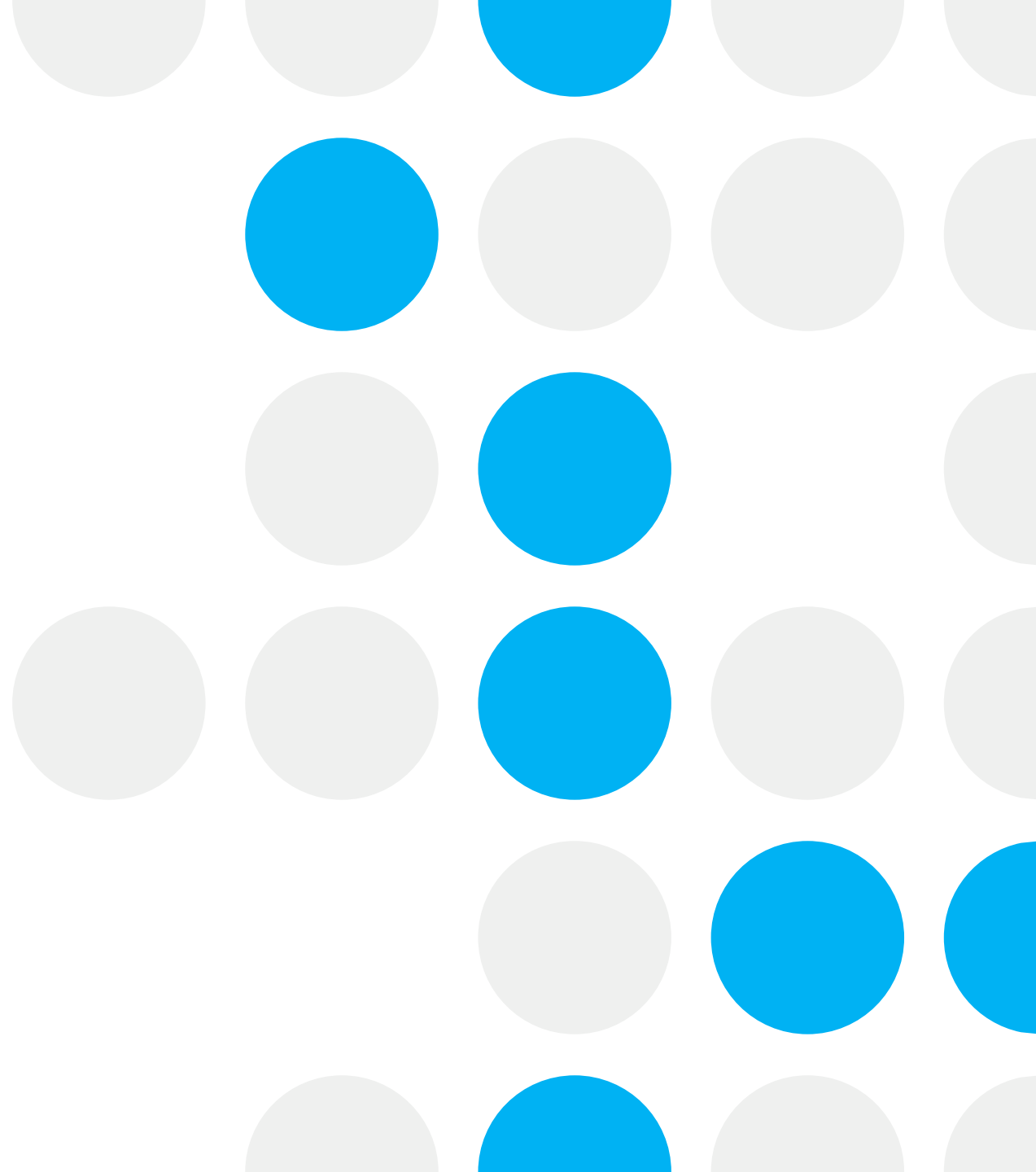
Poststrukturalistički pristup

- Odnos teksta i strukture: opsesija fiksiranjem
 - Luj Altiser i strukturalistički marksizam
 - Ideologija kao jezička praksa kojom se formiraju državne strukture
 - Državni represivni aparati
 - Državni ideološki aparati
 - Subjekt i interpelacija
-

Poststrukturalistički pristup

- Struktura teorijski osiromašuje ideologije
 - Ideologija je identitet
 - Žižek: ideologije nose rečeno i prećutno “ne-vezano” značenje
 - Jezik ima unutrašnju strukturu (gramatika): svaka druga struktura je konstrukcija sveta
-

Poststrukturalistički pristup

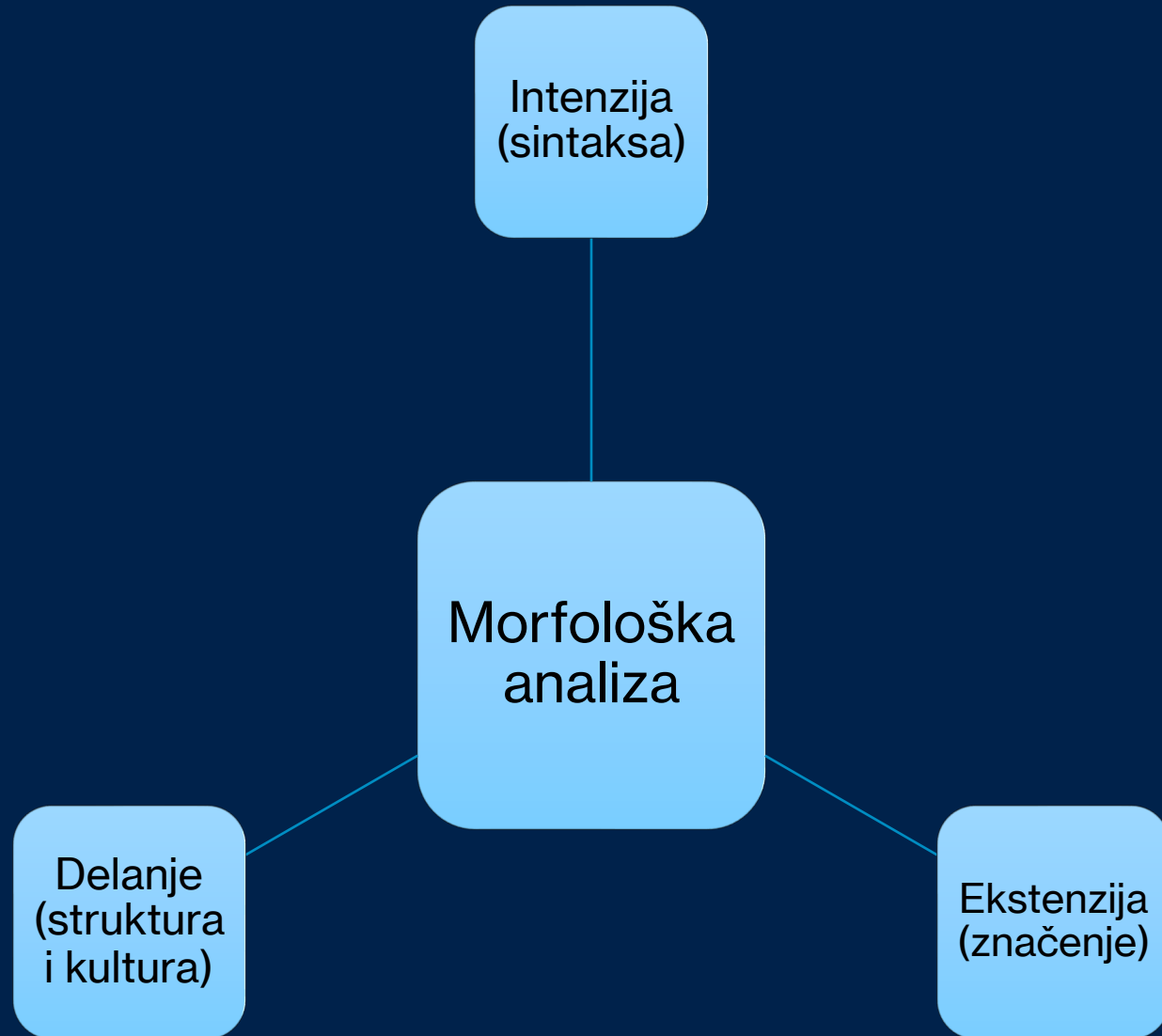
- Neogramšijevski pristup: Laklau i Muf
 - Oспорanje esencijalnih pojmova (npr., eksploatacija kao pojam koji konstituiše klasne odnose)
 - Dekonstrukcija subjektivnosti kao osnovni metod
 - Agonizam: tek kada smo nezadovoljni, onda se suočavamo sa pojmovima
 - Prazni označitelji kao motivi kolektivne akcije
 - Mit i imaginarijum kao osnova legitimiteta
-

Morfološka analiza

- Majkl Friden – *Ideologies and Political Theory* (1996)
 - Značaj pojmovne analize
 - Ideologije su komunikativne aktivnosti
 - Morfološka analiza – analitički postupak kojim se gradi ideologija pomoću pojmova (osnovne gradivne jedinice)
-

Morfološka analiza

- Pojam je značenje (gramatičkog) predikata
 - “...je (jeste) x”
 - “je (jeste)” nije veznik već identitet (“ništa drugo nego”)
 - Savamala je Bgd na vodi
 - Klasteri – svojstvo pojmova da se povezuju sa drugim pojmovima
-

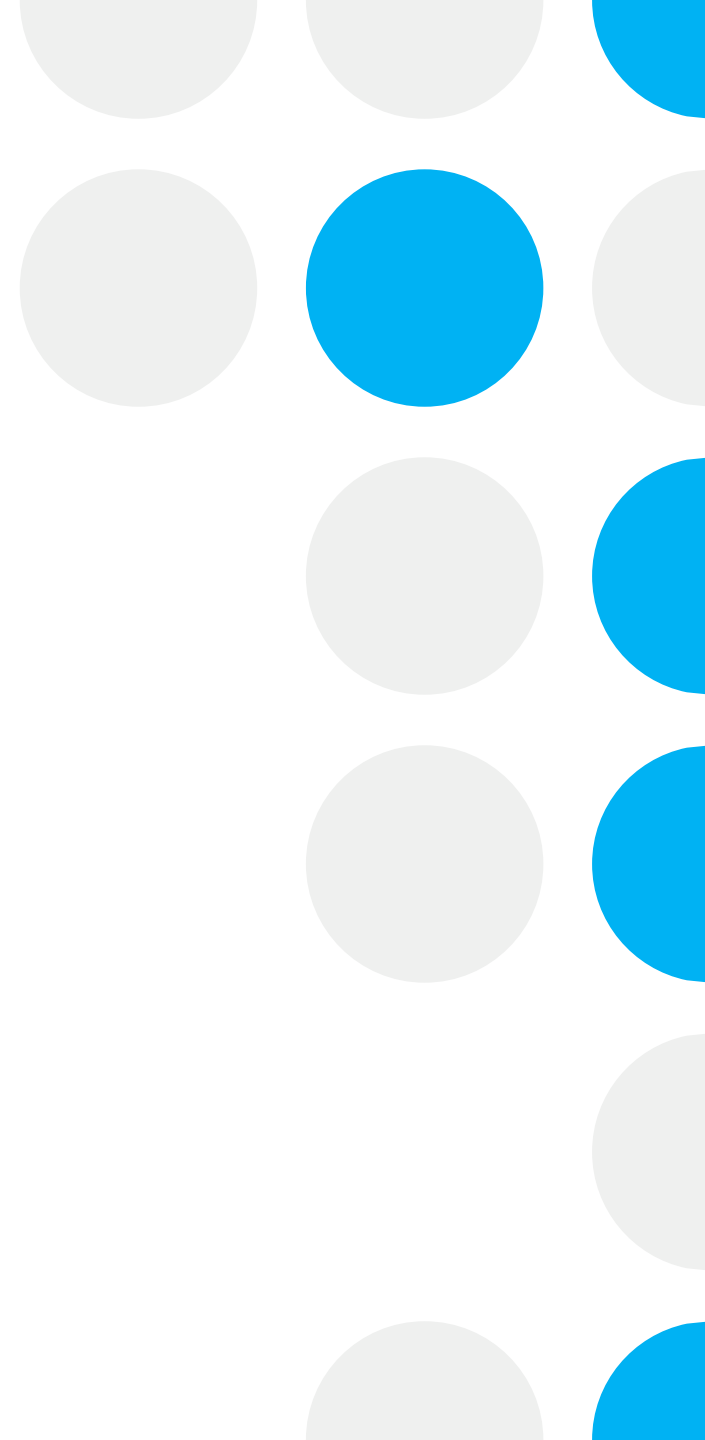

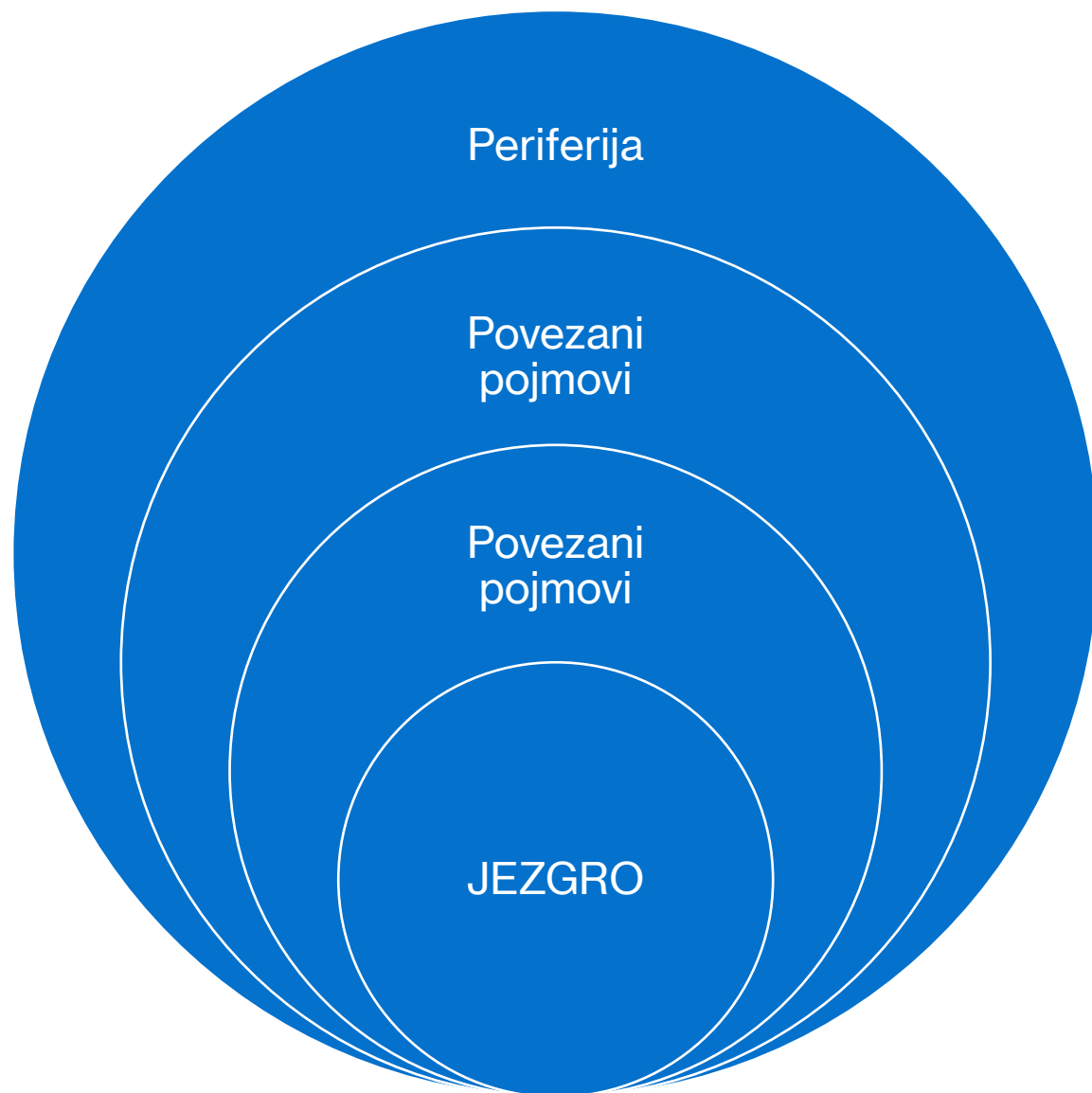
Morfološka analiza

- Problem redukcionizma klasičnih pristupa ideologiji
 - *Sloboda za oksforskog profesora nije isto što i sloboda za egipatskog seljaka* (I. Berlin)
 - Sloboda je univerzalno pravo
 - “ništa drugo nego **pravo** i ništa drugo nego **prirodno** i ništa drugo nego **univerzalno**”
 - Sloboda je nacionalno samoopredeljenje
 - ”ništa drugo nego **nacija** i ništa drugo nego **autonomna** i ništa drugo nego **pravo** i ništa drugo nego **demokratsko**”
-

Morfološka analiza

- Razlika između političke filozofije i ideologije (Friden):
 - Ideologija ide dalje od racionalnosti u argumentaciji (prošireno značenje)
 - Ideologija se oslanja na obični jezik
 - Ideologija mora imati ubeđivački karakter
-

**KULTURA I
ISTORIJA**

Ispitna pitanja

1. Diskurzivni pristup ideologijama
 2. Kritički pristup ideologijama
 3. Sociopsihološki pristup ideologijama
 4. Poststrukturalistički pristup ideologijama
 5. Morfološka analiza
 6. Osobine klastera
-

Hvala na pažnji!

bojan.vranic@fpm.bg.ac.rs

